„ירושלימער אַלמאַנאַך"

פאַרזעצונג פון זייט ניין

פון אַלצדינג פאַרשאַפֿן די אָפּטיילונג „געשטאַלטן און גורלות״ וועגן פערזענלעכקייטן, יחידים וואָס קיצלען אונטער אונדזער פאַנטאַזיע. דער אידיש=שרייבנדיקער פּסיכאָאַנאַליטס משה קיאַק פון בוענאָס איירעס שילדערט אַן אומבאַקאַנטן עפּיזאָד אין לעבן פון זיגמונד פרויד. קאַטערינאַ טשאַפקאָווא פון פּראָג שרייבט וועגן קאַפקאַ און דעם אידישן טעאַטער און שילדערט ביידערביי וויי אַזוי די טשעכישע אידן האָבן געקוקט אויף די מזרח=איראָפּאישע אידן. שאַרונאַס ליעקיס האָט גרינטלעך אויסגעפֿאָרשט די לעצטע און טראַגישע עפּאָכע אין לעבן פון באַליבטן אידישן ליטעראַטור=היסטאָריקער און פילאָלאָג זלמן רייזען אין ווילנע, וועמען די סאָוועטן האָבן אַרעסטירט האַרבסט 1939, אַז זיי האָבן אַריימאַרשירט אין ווילנע אַריין. ישראל לעמפּערט שילדערט די ווילנער תקופה פון נח פּרילוצקי און די קאַטעדרע פֿאַר אידיש וואָס איז דאַמאָלסט אויפגעשטעלט געוואָרן אין ווילנער אוניווערסיטעט.

ואחרון אחרון, דער זיבעטער שער איז שער הלשון, המכונה: „לשון, סטיל, פּאָרם״. דער יונגער ישראלי גלעד צוקערמאַן, ווען האָט זיך אויסגעלערנט אידיש אין אָקספֿאָרד און ווילנע, פאַרענטלעכט דאָ אַ פאָרשונג אויפֿאַן אומבאַקאַנטן אופן, ווי אַזוי אידיש האָט געהאַט אַ גרויסע השפּעה אויפן מאָדערנעם העברעאיש אין ישראל, אַן השפּעה וואָס איז מכמה וכמה טעמים קיינמאָל ניט ריכטיק אויסגעפאָרשט געווארן. דער מחבר איז היינט אַ פּראָפעסאָר אין בריסביין, אויסטראַליע (ווי זאָגט עס אַ איד: „מיינע אבות אבותינו זיינען דאָרטן ניט געווען״). דאָס איז אַ גאָלדענער מוסטער פון דעם, ווי אַזוי, אין די ריכטיקע הענט, מיט אַ הא=הידיעה, די נייע אינטערנעט עפּאָכע קען ממשותדיק צו הילף קומען אין אַזעלכע פּראָיעקטן ווי דער „אַלמאַנאַך״, וואָס רופט זיך נאָך „ירושלימער אַלמאַנאַך״, און ס׳שטערט קיינעם ניט וואָס דער רעדאַקטאָר זיצט אין בלומינגטאָן, און אָט איז פאַראַן אַ יונגער מיטאַרבעטער וואָס פאַרענטלעכט אידיש=פילאָלאָגישע ווערק אין אויסטראַליע.

אין אָט דער אָפּטיילונג טרעפט מען די מייסטערהאַפֿטע קריטיק פונעם טיירן אידישן רעדאַקטאָר און קונסט=פאָרשער, יצחק לודזן נ״י, וועלכער גיט געטריי אַרויס די תל=אביבער „לעבנס=פראַגן״ און איז אַ באַליבטע פערזענלעכקייט פאַר יונגע אַזוי ווי פאַר אַלטע. פראַנק און פריי, אָבער מיט אַ היימיש=פריינטלעכן טאָן, זאָגט ער אַריין טייל פון די „יונגע אידישיסטן״, און זיי וואָלטן זיך גענעמגט צוהערן.

יצחק לודזן שרייבט: „אַנדערש איז אָבער וועג אַזעלכע לערער און זייערע תלמידים, וואָס הייבן אָן גיין אויף שטאָלצן אייַדער זיי לערנען זיך אויס גיין אויף זייערע אייגענע פּיס, באַטראַכטן זיך גלייך פאַר ,מומחים׳ און הייבן אָן זאָגן מוסר דעם ,אַלטן דור׳ שרייבער אָדער זשורנאַליסטן. נאָכמער, זיי לערנען זיי ,דרך=ארץ האָבן׳ פאַר די נישט=דערבאַקענע געבעקסן פון דער פּוריסטישער בעקערייַ. און נאָך אַיידער זיי לערנען זיך אויס ריכטיק שרייבן, ווערן זיי מיליטאַנטישע קעמפּער פאַר דער אידעאָלאָגישער אָרטאָגראַפאָמאַניע״ (ז. 400).

ווילט איר האָבן אַ גוואַלדיקע הנאה, איז שאַפט זיך איין אַן עקזעמפּלאַר און קוקט למען ה׳ אַריינעט אין יצחק לודענס עסיי ! און לאָמיר זיך טאַקע ווייטער לערנען אידיש ביי די עלטערע דורות קענער כל=זמן מען איז דאָס מסוגל, כל=זמן מ׳האָט נאָך די זכיה.

אַ יין האָפענונג נאָר אויף להבא: אַז אין די קומעדיקע בענד פונעם „אַלמאַנאַך״ ווילן אַנטדעקט און פאַרעפנטלעכט ווערן נייע טאַלאַנטן פון חרדישן ציבור איבער דער וועלט. דעמאָלט וועט אויסוואַקסן נאָך מער די היסטאָריש שליחות פונעם „ירושלימער אַלמאַנאַך״.

דאָס אין זעלביקן גייסט פון אמתער וועלטישקייט וואָס עס שפּירט זיך שוין אויף די שפּאַלטן פון אַלמאַנאַך: שרייבער פון אַזויפל לענדער, דורות, סביבות, איבערצייגונגען און ספּעציאַליטעטן. עפּעס ווי אין רעדאַקטאָרס מייסטערישער האַנט שפּירט מען די אַלע „סטאַנציעס״ פון זיינע יאָרן ביז איצט: קינדערשע יאָרן אין מאָסקווע, אַ בחור אין ירושלים, אַ סטודענט און דאָצענט אין אָקספֿאָרד, אַ פּראָפעסאָר אין אַמעריקע און די לעצטע יאָרן, אַן אָנפירער פון עקספּעדיציעס איבער אוקראַינע, מאָלדעווע, רומעניע, אונגאַרן און אַנדערע לענדער אין דער מזרחדיקער אייראָפּע.

בלייבט נאָר אָפווינטשן דעם רעדאַקטאָר, פּראָפעסאָר דוב=בער קערלער, אַ דאָפּלטן מזל=טוב: צו זיין אָקערשט ווערן אַ בן חמישים און צום אַרויסלאָזן דעם פּרעכטיקן נייעם באַנד „ירושלימער אַלמאַנאַך״, דעם 28טן באַנד. מיר אַלע, נייגעריקע לייענער, וועלן אים פאַמעלינקערהייט אויסלייענען, און דערנאָכדעם, אַרויסקוקן אויף: דעם נומער 29, זאָל מען אַלע געזונטערהייט דערלעבן.

דער טאַטע מיטן זון: יוסף קערלער ז״ל מיט זיין בן=יחיד, צו לאַנגע יאָר, דוב=בער קערלער אין ירושלים אין 1996.

יוסף, אַניע און בערעלע (דוב=בער) קערלער אין 1971, ביים אָפּפליען פון מאָסקווע עולה צו זיין אין ארץ ישראל.

יוסף און אַניע קערלער אין מאָסקווע אין 1968 אין די יאָרן פונעם גראַנגל פון דער משפּחה קערלער אויף צו באַקומען די דערלויבעניש עולה זיין אין ארץ ישראל.

די קערלערס באַזוכן אין דער רעדאַקציע פון טאָג – מאָרגן זשורנאַל אויף 183 אייסט בראָדוויי אין ניו יאָרק בעת זייער ערשטער רייזע אין אַמעריקע אין 1971. אין דער ערשטער רייַ (זיצנדיק), פון רעכטס אויף לינקס: אהרן אַלפערין, אַניע קערלער, יוסף קערלער, און דער רעדאַקטאָר פון דער צייטונג ד. ל. מעקלער. צווישן די שטייענדיקע געפינען זיך נתן סווערדלין, וואָלף פּאַסמאַניק, און משה שטאַרקמאַן. סאַמע לינקס: גרשון יעקבסאָן, וועלכער האָט געגרינדעט דעם „אַלגעמיינעם זשורנאַל״ ווען ס׳איז אונטערגעגאַנגען דער ״טאָג – מאָרגן זשורנאַל״ מיט עטלעכע חדשים שפּעטער.

היישקעס אויוועדס

אָשר האָט דיך "אַריינגעכאַפּט"...

(אַ תשעה באב דערציילונג)

• פון יהושע דובראַווסקי

שר׳ס משפּחה האָט אַפילו אין די ערגסטע מלחמה און הונגער-יאָרן אין סאַמאַרקאַנד ניט געהונגערט; אפשר בלויז אונטערגעהונגערט פון צייט-צו-צייט. חיים-לייב, אַשר׳ס טאַטע, אַ חסיד און אַ למדן, האָט אין די ביטערע טעג זיך גענומען צום ״קאָכן קאָנפּעקטן״, ס׳הייסט אַזאַ מין צוקערלעך. ער האָט ״אויסגעפילפולט״ אַזאַ סאָרט געמישעצע פון שווארצן צוקער, געמאָלענע ראָזשינקעס און קערענדלעך מיט פאַטיקע און נאָך מינים ממינים שונים - אַזוי אַז עס האָט זיך באַקומען אַ האַרטע, ברוינע מאַסע. האָט ער עס נאָכדעם צעהאַקט אויף קליינע שטיקלעך און מ׳האָט עס פאַרקויפט אויף דער ״מאַכאַלאַ״-מארק. פאַר קליינגעלט האָבן די זשעדנע קויפער זיך אייגנהאַנדלט אייניקע שטיקלעך, וועלכע זיינען געווען זייער זיס, קלעפּיק צום גומען און האָבן זיך געלאָזט קיין אַ לענגערע צייט. זיי האָבן אַביסל אָפּגעשלאָגן דעם נאָגנדיקן הונגער.

פון דעם ״מסחר״ איז אַריינגעפאַלן אַ פּאָר רובל. דערצו זיינען אָשר׳ס מאַמע און שוועסטער געווען גרויסע ״בעריעס״ אין די לאַנגע און ווילדע אָטשערעדן נאָך ברויט. זיי האָבן געקענט די ״קונץ״ פון דורכגליטשן זיך צווישן די געזונטע צעיושעטע אוזבעקן און צוכאָפּן זיך צום סאַמע ״פּרילאָווקָ״, צום פאַרקויף-באַנק פון די ברויט. איז אין הויז געווען ניט אַזאַ מאַנגל אין ברויט. די בני-בית האָבן טאַקע געוואוסט, אַז מ׳דאַרף עסן מיט אַ מאָס, לויט באַשטימטע פּאָרציעס - אָבער דאָך האָט אשר אָפט געקענט אויסמאַנעווירירן און אַראָפּציען אומבאַמערקט אַ שטיק ברויט אין זיין איינציקער קעשענע פון זיין צעדריבלטן רעקל (איבערגעניצעווט פון זיין טאַטנס אַן אַלטן רעקל צו זיין פאַראַאָריקער בר-מצוה).

בעצם זייער אַ פרום אינגל, האָט אָבער אָשר ניט געטראַכט, צי זיין ״צו׳לקח׳ענען״ דאָס שטיקל לחם שמעקט ניט מיט גניבה. אַבי דאָס ברויט האָט געלאַנדעט ״בשלום״ אין קעשענע, האָט ער באַלד מיט אַ פריידיק געמיט אַוועקגעיאָגט צו ר׳ נתן-בער אויף דער זאַמדיקער ״באַלכאַנאַ״ אין שמאָלן טופּיק. געהאַט האָט ר׳ נתן-בער מערערע תלמידים, איידער דער הונגער און די מגיפות האָבן ביסלעכווייז אַוועקגעריסן די אינגלעך איינס נאָך איינס, און געבליבן איז אָשר דער איניציקער תלמיד.

וועג אָשר פלעגט קומען מיט אַ פוסטער קעשענע, איז אים געווען שווער אַרויפצוגיין אויף די צעהויקערטע, האַלב-חרובע טרעפּ, וועלכע האָבן געפירט צו דער פינסטערער באַלכאַנאַ. און פינסטער איז אינעם נידעריקן קליינעם אויבערשטיבל געווען אַלעמאָל, אַפילו אין זוניקסטן טאָג: דאָרט איז געווען איין קרום פענסטערל מיט אַ צעבראָכן שויב, ״פאַרלאַטעט״ מיט אַ ברעטל. געלערנט האָט ר׳ נתן-בער מיט די תלמידים אויף אַ שטרוינענער ״ראָגאָזשע״, אויסגעשפרייט אינמיטן פון דער צעגריבלטער ערדישער פאָדלאָגע. דאָס גאַנצע ״מעבל״ פון דער ״דירה״ איז באַשטאַנען פון אַ גרויסן קאָסטן, אַן אַלטע ״קאָיקע״ און אַ בוכאַריש וויעגלע פאַר ר׳ נתן-בערס מיידעלע. אויף דער ״ראָגאָזשע״ פלעגט מען לערנען; דערויף פלעגט מען עסן די ״סעודות״ און ביינאַכט איז עס געווען ר׳ נתן-בער׳ס ״בעט״.

עדן טאָג ביים קומען לערנען האָט אָשר געפילט דעם טעם פון תשעה-באב: זיצנדיק מיט ר׳ נתן-בערן אויף דער ״ראָגאָזשע״ ביי דער אַלטינקער האַלב-צערישענער גמרא, האָט ער אַלע ווייל געהערט דעם געקרעכץ פון ר׳ נתן-בער׳ס קראַנקער פרוי און דאָס ציענדיקע כליפּעניש פון זייער דריי-יאָריקער טאָכטער. פלעגט ר׳ נתן-בער זיך אויפהויבן און נעמען זוכן עפּעס אין וויינקל-נישט...

״כ׳האָב אַ חשש, אַז זי איז הונגעריק״, פלעגט ער אַזוי זיך אַ זאָג טאָן.

- וואָס זוכסטו דאָרט? - האָט זיין פרוי געשעפּטשעט מיט אַ זיפּץ - מ׳דאַרף איבערלאָזן פאַר איר אַ ברעקל ברויט אויף ביינאַכט... אָט וועל איך פּרוואון איינשטילן דעם קינד...

דערפאַר איז אָשר געווען מלא גליק, וועג ער פלעגט מיטברענגען אין קעשענע אַ שטיק ברויט און גאָר אָפט אויך עטלעכע שטיקלעך ״צוקערלעך״. ער פלעגט דאָס ברויט אַוועקלייגן אויפן קאַסטן; און פון דעם זיסוואַרג פלעגט ער יעדן מאָל צוטראָגן אַ ״צוקערל״ צום מיידעלע. אים האָט זיך געדוכט, אַז יעדעס מאָל וועג ער קומט, שטעלט אָן דאָס מיידעלע אויף אים גרויסע אויגן מיט דערוואַרטונג און עס צעגעמען זיך די פינגער פון איר דאַר הענטעלע.

- זאָג-זשע, בחורעץ, דעם גאַנצן אמת - פלעגט כמעט יעדעס מאָל זיך אָפּרופן מיט אַ ניגון און אַ האַלבן שמייכל ר׳ נתן-בער - פון וואַנען נעמסטו טאַקע דעם לחם מיט די ממתקים? ס׳איז דאָך גריילעך געמאַלט, אַז ס׳איז אַן ענין פון ״סעודה שאינה מספּקת״ (אַז ס׳איז ניט גענוג פאַר דעם געבער אַליין...)

אָשר איז אָבער געווען אַ ״קינסטלער״ אין ״פאַרריידן די ציין״:

- אַי, וואָס רעדט איר, רבי?! ס׳איז פשוט, איר פאַרשטייט? כ׳האָב געדאַרפט ברענגען מער... נאָך וואָס-זשע דען, אם ירצה השם...

האָט ער טאַקע וואָס ווייטער אַלץ אָפּטער געבראַכטשטיקער פלעגט ער ״לעפּיאָשקע״ (בוכאַרישער פּלעצל) אין ברויט און ״לעפּיאָשקע״ מיט קעז אינווישן זיי. ער האָט זיי, נאַטירלעך, ניט געקענט אַריינשטופּן אין דער גרויסע קעשענע - האָט ער זיי באַהאַלטן הינטערן רעקל און ויברח; וואָרום ער האָט באַמערקט, אַז דאָס מאָל האָט מען אים ״געפּאַקט״ אויף דער ״הייסער מינוט״. האָט ער זיך שוין געריכט אויף אַ ״קבלת פּנים״ פון דער מאַמען, וועלכע האָט געזען אין דער באַהאַלטן די ״לעפּיאָשקעס״ הינטערן בגד. דערצו וועלן צוויי גאַנצע פּלעצלעך געוויס פעלן צום חשבון פון די פּאָרציעס...

אָשר האָט אָבער וועגן דעם וויניק געטראַכט. זענענדיק די פּנימער פון ר׳ נתן-בער און נאָכמער פון זיין קרענקלעכער פרוי בעת ער האָט אַוועקגעלייגט זיין ״באַגאַזשע״ אויפן קאַסטן אין ווינקל, האָט ער זיך דערפילט ניט תשעה-באב׳דיק, נאָר - יום-טוב׳דיק. ר׳ נתן-בער האָט קוים געקענט באַהאַלטן די איבערראַשנדיקע צופרידנקייט אין זיין שמייכל. ער האָט געלאַסן געגלעט זיין לאַנגע שיטערע בארד און געזאָגט מיט אַן איינגעהאַלטענעם טאָן:

- אַך, אָשרל׳ל, געבענטשט זאָלסטו זיין. ס׳איז השגחה פּרטית - האָסט נאָך קיינמאָל אַזוי גוט ניט צוגעטראָפן ווי איצט... ס׳איז ממש קיין כזית ניט געבליבן אויף פאַרפאַסטן זיך...

אויך די אַלעמאָל קרעכצנדיקע און שווייגנדיקע פרוי פון ר׳ נתן-בער האָט דאָס מאָל אַ זאָג געטאָן מיט אַ סך הארץ:

- ג-ט זאָל דיר און דיין פאַמיליע באַצאָלן מיט אַלדאָס גוטס. און די קעז וועט מחי׳ זיין דעם קינד... (אָשר׳ן האָט נאָר פאַרדראָסן, וואָס ער האָט אין יאָגענייש פאַרלוירן אויפן וועג אַביסל פונעם קעז צווישן די פלעצלעך).

ערשט גיינדיק צוריק פון דער ״באַלכאַנאַ״ אַהיים, האָט אָשר׳ן געמומען עקבערן אין געדאַנק: מ׳וועט דאָך אים באַלד ״נעמען אויפן צימבל״ - ווי אַזוי זאָל ער זיך אויסדריייען, זיך פאַרענטפערן? איינס איז ביי אים געווען באַשלאָסן מיט דער גאַנצער פעסטקייט: ער וועט בשום אופן ניט אויסזאָגן פאַר וועמען ער האָט געשלעפּט דאָס ברויט פון הויז. (פאַרוואָס ניט? דאָס האָט ער אַליין ניט געוואוסט געגנוי).

דער ״קבלת פּנים״ אין שטוב איז טאַקע געווען מער-וויניקער אַזוי ווי ער האָט זיך געריכט: די מוטער האָט מיט פאַרדרוס, מיט האַרצווייטיק פּלעגט מיטברענגען אַ שטיק ברויט און גאָר אָפט אויך עטלעכע שטיקלעך ״צוקערלעך״. ער פלעגט דאָס ברויט אַוועקלייגן אויפן קאַסטן; און פון דעם זיסוואַרג פלעגט ער יעדן מאָל צוטראָגן אַ ״צוקערל״ צום מיידעלע. אים האָט זיך געדוכט, אַז יעדעס מאָל וועג ער קומט, שטעלט אָן דאָס מיידעלע אויף אים גרויסע אויגן מיט דערוואַרטונג און עס צענעמען זיך די פינגער פון איר דאַר הענטעלע.

- זאָג-זשע, בחורעץ, דעם גאַנצן אמת - פלעגט כמעט יעדעס מאָל זיך אָפּרופן מיט אַ ניגון און אַ האַלבן שמייכל ר׳ נתן-בער - פון וואַנען נעמסטו טאַקע דעם לחם מיט די ממתקים? ס׳איז דאָך גריילעך געמאַלט, אַז ס׳איז אַן ענין פון ״סעודה שאינה מספּקת״ (אַז ס׳איז ניט גענוג פאַר דעם געבער אַליין...)

אָשר איז אָבער געווען אַ ״קינסטלער״ אין ״פאַרריידן די ציין״:

- אַי, וואָס רעדט איר, רבי?! ס׳איז פשוט, איר פאַרשטייט? כ׳האָב געדאַרפט ברענגען מער... נאָך וואָס-זשע דען, אם ירצה השם...

האָט ער טאַקע וואָס ווייטער אַלץ אָפּטער געבראַכטשטיקער

פון דעם ״מסחר״ איז אַריינגעפאַלן אַ פּאָר רובל. דערצו זיינען אָשר׳ס מאַמע און שוועסטער געווען גרויסע ״בעריעס״ אין די לאַנגע און ווילדע אָטשערעדן נאָך ברויט. זיי האָבן געקענט די ״קונץ״ פון דורכגליטשן זיך צווישן די געזונטע צעיושעטע אוזבעקן און צוכאָפּן זיך צום סאַמע ״פּרילאָווקָ״, צום פאַרקויף-באַנק פון די ברויט. איז אין הויז געווען ניט אַזאַ מאַנגל אין ברויט. די בני-בית האָבן טאַקע געוואוסט, אַז מ׳דאַרף עסן מיט אַ מאָס, לויט באַשטימטע פּאָרציעס - אָבער דאָך האָט אשר אָפט געקענט אויסמאַנעווירירן און אַראָפּציען אומבאַמערקט אַ שטיק ברויט אין זיין איינציקער קעשענע פון זיין צעדריבלטן רעקל (איבערגעניצעווט פון זיין טאַטנס אַן אַלטן רעקל צו זיין פאַראַאָריקער בר-מצוה).

בעצם זייער אַ פרום אינגל, האָט אָבער אָשר ניט געטראַכט, צי זיין ״צו׳לקח׳ענען״ דאָס שטיקל לחם שמעקט ניט מיט גניבה. אַבי דאָס ברויט האָט געלאַנדעט ״בשלום״ אין קעשענע, האָט ער באַלד מיט אַ פריידיק געמיט אַוועקגעיאָגט צו ר׳ נתן-בער אויף דער זאַמדיקער ״באַלכאַנאַ״ אין שמאָלן טופּיק. געהאַט האָט ר׳ נתן-בער מערערע תלמידים, איידער דער הונגער און די מגיפות האָבן ביסלעכווייז אַוועקגעריסן די אינגלעך איינס נאָך איינס, און געבליבן איז אָשר דער איניציקער תלמיד.

וועג אָשר פלעגט קומען מיט אַ פוסטער קעשענע, איז אים געווען שווער אַרויפצוגיין אויף די צעהויקערטע, האַלב-חרובע טרעפּ, וועלכע האָבן געפירט צו דער פינסטערער באַלכאַנאַ. און פינסטער איז אינעם נידעריקן קליינעם אויבערשטיבל געווען אַלעמאָל, אַפילו אין זוניקסטן טאָג: דאָרט איז געווען איין קרום פענסטערל מיט אַ צעבראָכן שויב, ״פאַרלאַטעט״ מיט אַ ברעטל. געלערנט האָט ר׳ נתן-בער מיט די תלמידים אויף אַ שטרוינענער ״ראָגאָזשע״, אויסגעשפרייט אינמיטן פון דער צעגריבלטער ערדישער פאָדלאָגע. דאָס גאַנצע ״מעבל״ פון דער ״דירה״ איז באַשטאַנען פון אַ גרויסן קאָסטן, אַן אַלטע ״קאָיקע״ און אַ בוכאַריש וויעגלע פאַר ר׳ נתן-בערס מיידעלע. אויף דער ״ראָגאָזשע״ פלעגט מען לערנען; דערויף פלעגט מען עסן די ״סעודות״ און ביינאַכט איז עס געווען ר׳ נתן-בער׳ס ״בעט״.

בעצם זייער אַ פרום אינגל, האָט אָבער אָשר ניט געטראַכט, צי זיין ״צו׳לקח׳ענען״ דאָס שטיקל לחם שמעקט ניט מיט גניבה. אַבי דאָס ברויט האָט געלאַנדעט ״בשלום״ אין קעשענע, האָט ער באַלד מיט אַ פריידיק געמיט אַוועקגעיאָגט צו ר׳ נתן-בער אויף דער זאַמדיקער ״באַלכאַנאַ״ אין שמאָלן טופּיק. געהאַט האָט ר׳ נתן-בער מערערע תלמידים, איידער דער הונגער און די מגיפות האָבן ביסלעכווייז אַוועקגעריסן די אינגלעך איינס נאָך איינס, און געבליבן איז אָשר דער איניציקער תלמיד.

וועג אָשר פלעגט קומען מיט אַ פוסטער קעשענע, איז אים געווען שווער אַרויפצוגיין אויף די צעהויקערטע, האַלב-חרובע טרעפּ, וועלכע האָבן געפירט צו דער פינסטערער באַלכאַנאַ. און פינסטער איז אינעם נידעריקן קליינעם אויבערשטיבל געווען אַלעמאָל, אַפילו אין זוניקסטן טאָג: דאָרט איז געווען איין קרום פענסטערל מיט אַ צעבראָכן שויב, ״פאַרלאַטעט״ מיט אַ ברעטל. געלערנט האָט ר׳ נתן-בער מיט די תלמידים אויף אַ שטרוינענער ״ראָגאָזשע״, אויסגעשפרייט אינמיטן פון דער צעגריבלטער ערדישער פאָדלאָגע. דאָס גאַנצע ״מעבל״ פון דער ״דירה״ איז באַשטאַנען פון אַ גרויסן קאָסטן, אַן אַלטע ״קאָיקע״ און אַ בוכאַריש וויעגלע פאַר ר׳ נתן-בערס מיידעלע. אויף דער ״ראָגאָזשע״ פלעגט מען לערנען; דערויף פלעגט מען עסן די ״סעודות״ און ביינאַכט איז עס געווען ר׳ נתן-בער׳ס ״בעט״.

עדן טאָג ביים קומען לערנען האָט אָשר געפילט דעם טעם פון תשעה-באב: זיצנדיק מיט ר׳ נתן-בערן אויף דער ״ראָגאָזשע״ ביי דער אַלטינקער האַלב-צערישענער גמרא, האָט ער אַלע ווייל געהערט דעם געקרעכץ פון ר׳ נתן-בער׳ס קראַנקער פרוי און דאָס ציענדיקע כליפּעניש פון זייער דריי-יאָריקער טאָכטער. פלעגט ר׳ נתן-בער זיך אויפהויבן און נעמען זוכן עפּעס אין וויינקל-נישט...

״כ׳האָב אַ חשש, אַז זי איז הונגעריק״, פלעגט ער אַזוי זיך אַ זאָג טאָן.

- וואָס זוכסטו דאָרט? - האָט זיין פרוי געשעפּטשעט מיט אַ זיפּץ - מ׳דאַרף איבערלאָזן פאַר איר אַ ברעקל ברויט אויף ביינאַכט... אָט וועל איך פּרוואון איינשטילן דעם קינד...

דערפאַר איז אָשר געווען מלא גליק, וועג ער פלעגט מיטברענגען אין קעשענע אַ שטיק ברויט און גאָר אָפט אויך עטלעכע שטיקלעך ״צוקערלעך״. ער פלעגט דאָס ברויט אַוועקלייגן אויפן קאַסטן; און פון דעם זיסוואַרג פלעגט ער יעדן מאָל צוטראָגן אַ ״צוקערל״ צום מיידעלע. אים האָט זיך געדוכט, אַז יעדעס מאָל וועג ער קומט, שטעלט אָן דאָס מיידעלע אויף אים גרויסע אויגן מיט דערוואַרטונג און עס צענעמען זיך די פינגער פון איר דאַר הענטעלע.

- זאָג-זשע, בחורעץ, דעם גאַנצן אמת - פלעגט כמעט יעדעס מאָל זיך אָפּרופן מיט אַ ניגון און אַ האַלבן שמייכל ר׳ נתן-בער - פון וואַנען נעמסטו טאַקע דעם לחם מיט די ממתקים? ס׳איז דאָך גריילעך געמאַלט, אַז ס׳איז אַן ענין פון ״סעודה שאינה מספּקת״ (אַז ס׳איז ניט גענוג פאַר דעם געבער אַליין...)

אָשר איז אָבער געווען אַ ״קינסטלער״ אין ״פאַרריידן די ציין״:

- אַי, וואָס רעדט איר, רבי?! ס׳איז פשוט, איר פאַרשטייט? כ׳האָב געדאַרפט ברענגען מער... נאָך וואָס-זשע דען, אם ירצה השם...

האָט ער טאַקע וואָס ווייטער אַלץ אָפּטער געבראַכטשטיקער

פון דעם ״מסחר״ איז אַריינגעפאַלן אַ פּאָר רובל. דערצו זיינען אָשר׳ס מאַמע און שוועסטער געווען גרויסע ״בעריעס״ אין די לאַנגע און ווילדע אָטשערעדן נאָך ברויט. זיי האָבן געקענט די ״קונץ״ פון דורכגליטשן זיך צווישן די געזונטע צעיושעטע אוזבעקן און צוכאָפּן זיך צום סאַמע ״פּרילאָווקָ״, צום פאַרקויף-באַנק פון די ברויט. איז אין הויז געווען ניט אַזאַ מאַנגל אין ברויט. די בני-בית האָבן טאַקע געוואוסט, אַז מ׳דאַרף עסן מיט אַ מאָס, לויט באַשטימטע פּאָרציעס - אָבער דאָך האָט אשר אָפט געקענט אויסמאַנעווירירן און אַראָפּציען אומבאַמערקט אַ שטיק ברויט אין זיין איינציקער קעשענע פון זיין צעדריבלטן רעקל (איבערגעניצעווט פון זיין טאַטנס אַן אַלטן רעקל צו זיין פאַראַאָריקער בר-מצוה).

בעצם זייער אַ פרום אינגל, האָט אָבער אָשר ניט געטראַכט, צי זיין ״צו׳לקח׳ענען״ דאָס שטיקל לחם שמעקט ניט מיט גניבה. אַבי דאָס ברויט האָט געלאַנדעט ״בשלום״ אין קעשענע, האָט ער באַלד מיט אַ פריידיק געמיט אַוועקגעיאָגט צו ר׳ נתן-בער אויף דער זאַמדיקער ״באַלכאַנאַ״ אין שמאָלן טופּיק. געהאַט האָט ר׳ נתן-בער מערערע תלמידים, איידער דער הונגער און די מגיפות האָבן ביסלעכווייז אַוועקגעריסן די אינגלעך איינס נאָך איינס, און געבליבן איז אָשר דער איניציקער תלמיד.

וועג אָשר פלעגט קומען מיט אַ פוסטער קעשענע, איז אים געווען שווער אַרויפצוגיין אויף די צעהויקערטע, האַלב-חרובע טרעפּ, וועלכע האָבן געפירט צו דער פינסטערער באַלכאַנאַ. און פינסטער איז אינעם נידעריקן קליינעם אויבערשטיבל געווען אַלעמאָל, אַפילו אין זוניקסטן טאָג: דאָרט איז געווען איין קרום פענסטערל מיט אַ צעבראָכן שויב, ״פאַרלאַטעט״ מיט אַ ברעטל. געלערנט האָט ר׳ נתן-בער מיט די תלמידים אויף אַ שטרוינענער ״ראָגאָזשע״, אויסגעשפרייט אינמיטן פון דער צעגריבלטער ערדישער פאָדלאָגע. דאָס גאַנצע ״מעבל״ פון דער ״דירה״ איז באַשטאַנען פון אַ גרויסן קאָסטן, אַן אַלטע ״קאָיקע״ און אַ בוכאַריש וויעגלע פאַר ר׳ נתן-בערס מיידעלע. אויף דער ״ראָגאָזשע״ פלעגט מען לערנען; דערויף פלעגט מען עסן די ״סעודות״ און ביינאַכט איז עס געווען ר׳ נתן-בער׳ס ״בעט״.

עדן טאָג ביים קומען לערנען האָט אָשר געפילט דעם טעם פון תשעה-באב: זיצנדיק מיט ר׳ נתן-בערן אויף דער ״ראָגאָזשע״ ביי דער אַלטינקער האַלב-צערישענער גמרא, האָט ער אַלע ווייל געהערט דעם געקרעכץ פון ר׳ נתן-בער׳ס קראַנקער פרוי און דאָס ציענדיקע כליפּעניש פון זייער דריי-יאָריקער טאָכטער. פלעגט ר׳ נתן-בער זיך אויפהויבן און נעמען זוכן עפּעס אין וויינקל-נישט...

״כ׳האָב אַ חשש, אַז זי איז הונגעריק״, פלעגט ער אַזוי זיך אַ זאָג טאָן.

- וואָס זוכסטו דאָרט? - האָט זיין פרוי געשעפּטשעט מיט אַ זיפּץ - מ׳דאַרף איבערלאָזן פאַר איר אַ ברעקל ברויט אויף ביינאַכט... אָט וועל איך פּרוואון איינשטילן דעם קינד...

דערפאַר איז אָשר געווען מלא גליק, וועג ער פלעגט מיטברענגען אין קעשענע אַ שטיק ברויט און גאָר אָפט אויך עטלעכע שטיקלעך ״צוקערלעך״. ער פלעגט דאָס ברויט אַוועקלייגן אויפן קאַסטן; און פון דעם זיסוואַרג פלעגט ער יעדן מאָל צוטראָגן אַ ״צוקערל״ צום מיידעלע. אים האָט זיך געדוכט, אַז יעדעס מאָל וועג ער קומט, שטעלט אָן דאָס מיידעלע אויף אים גרויסע אויגן מיט דערוואַרטונג און עס צענעמען זיך די פינגער פון איר דאַר הענטעלע.

- זאָג-זשע, בחורעץ, דעם גאַנצן אמת - פלעגט כמעט יעדעס מאָל זיך אָפּרופן מיט אַ ניגון און אַ האַלבן שמייכל ר׳ נתן-בער - פון וואַנען נעמסטו טאַקע דעם לחם מיט די ממתקים? ס׳איז דאָך גריילעך געמאַלט, אַז ס׳איז אַן ענין פון ״סעודה שאינה מספּקת״ (אַז ס׳איז ניט גענוג פאַר דעם געבער אַליין...)

אָשר איז אָבער געווען אַ ״קינסטלער״ אין ״פאַרריידן די ציין״:

- אַי, וואָס רעדט איר, רבי?! ס׳איז פשוט, איר פאַרשטייט? כ׳האָב געדאַרפט ברענגען מער... נאָך וואָס-זשע דען, אם ירצה השם...

האָט ער טאַקע וואָס ווייטער אַלץ אָפּטער געבראַכטשטיקער

פון דעם ״מסחר״ איז אַריינגעפאַלן אַ פּאָר רובל. דערצו זיינען אָשר׳ס מאַמע און שוועסטער געווען גרויסע ״בעריעס״ אין די לאַנגע און ווילדע אָטשערעדן נאָך ברויט. זיי האָבן געקענט די ״קונץ״ פון דורכגליטשן זיך צווישן די געזונטע צעיושעטע אוזבעקן און צוכאָפּן זיך צום סאַמע ״פּרילאָווקָ״, צום פאַרקויף-באַנק פון די ברויט. איז אין הויז געווען ניט אַזאַ מאַנגל אין ברויט. די בני-בית האָבן טאַקע געוואוסט, אַז מ׳דאַרף עסן מיט אַ מאָס, לויט באַשטימטע פּאָרציעס - אָבער דאָך האָט אשר אָפט געקענט אויסמאַנעווירירן און אַראָפּציען אומבאַמערקט אַ שטיק ברויט אין זיין איינציקער קעשענע פון זיין צעדריבלטן רעקל (איבערגעניצעווט פון זיין טאַטנס אַן אַלטן רעקל צו זיין פאַראַאָריקער בר-מצוה).

בעצם זייער אַ פרום אינגל, האָט אָבער אָשר ניט געטראַכט, צי זיין ״צו׳לקח׳ענען״ דאָס שטיקל לחם שמעקט ניט מיט גניבה. אַבי דאָס ברויט האָט געלאַנדעט ״בשלום״ אין קעשענע, האָט ער באַלד מיט אַ פריידיק געמיט אַוועקגעיאָגט צו ר׳ נתן-בער אויף דער זאַמדיקער ״באַלכאַנאַ״ אין שמאָלן טופּיק. געהאַט האָט ר׳ נתן-בער מערערע תלמידים, איידער דער הונגער און די מגיפות האָבן ביסלעכווייז אַוועקגעריסן די אינגלעך איינס נאָך איינס, און געבליבן איז אָשר דער איניציקער תלמיד.

וועג אָשר פלעגט קומען מיט אַ פוסטער קעשענע, איז אים געווען שווער אַרויפצוגיין אויף די צעהויקערטע, האַלב-חרובע טרעפּ, וועלכע האָבן געפירט צו דער פינסטער